

เทวบุตรมารในคัมภีร์บาลีของพุทธศาสนาเถรวาท

นายวิชิต แก้วจินดา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาตะวันออก

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2534

ISBN 974-578-122-3

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

017425

18 ก.ย. 2545

i 10313412

DEVAPUTTAMĀRA IN THE PALI TEXTS OF THERAVĀDA BUDDHISM

Mr. Vichit Kawchinda

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of Eastern Languages

Graduate School

Chulalongkorn University

1991

ISBN 974-578-122-3

หัวข้อวิทยานิพนธ์

เทวบุตรมารในคัมภีร์บาลีของพุทธศาสนาเถรวาท

โดย

นายวิจิต แก้วจินดา

ภาควิชา

ภาษาตะวันออก

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฐานิสร์ ชاکรัตพงศ์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดำเนินหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร. ถาวร วัชรากัย)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุญกุล)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฐานิสร์ ชاکรัตพงศ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศนีย์ ลินสกุล)

วิชิต แก้วจินดา : เทวบุตรมารในคัมภีร์บาลีของพุทธศาสนาเถรวาท (DEVAPUTTAMĀRA
IN THE PALI TEXTS OF THERAVĀDA BUDDHISM) อ.ที่ปรึกษา : รศ. ดร. ศักดิ์ศรี
แย้มนัคดา, ผศ. ฐานิสร์ ชาคริตพงษ์, 101 หน้า, ISBN 974-578-122-3

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดประสงค์ที่จะศึกษา และวิเคราะห์ความหมาย ประวัติ บทบาท ตลอดจนโอกาสของเทวบุตรมารที่จะได้ตรัสรู้ธรรมในพระคัมภีร์ภาษาบาลีของพุทธศาสนาเถรวาท

ผลจากการวิจัยสรุปได้ว่า เทวบุตรมารหมายถึง เทพประเภทหนึ่งอยู่บนสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตตี มีความอิจฉาเป็นปรกติวิสัย ไม่ปรารถนาจะให้ใครได้ดี จึงคอยรังควานและขัดขวางผู้อื่นมิให้ทำกรรมดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นับตั้งแต่พระองค์เสด็จออกบรรพชา ตรัสรู้ จนถึงปรินิพพาน พญามารก็คอยรบกวนอยู่เสมอ

บทบาทครั้งสำคัญที่สุด คือ การนำกองทัพมารมาขบไล่ให้พระสิทธัตถะเสด็จออกจากโพธิบัลลังก์ เป็นการต่อสู้ยิ่งใหญ่ระหว่างธรรมกับอธรรม ที่แสดงให้เห็นผลในที่สุดว่า ฝ่ายธรรมย่อมชนะอธรรมเสมอ

เทวบุตรมารสามารถที่จะบรรลุพุทธภูมิในอนาคตได้ ก็ต่อเมื่อได้เลิกมีฉันทิภริโดยสิ้นเชิง และบังเกิดเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ มุ่งปรารถนาพระโพธิญาณ ทำความเพียรอย่างยิ่งยวด จนกระทั่งถึงคราวที่พระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งทรงพิจารณาเห็นความมีสัมมาทิฐิโดยถ่องแท้ของเขาแล้ว เห็นว่ามีบุญสมภารอันที่จะส่งเสริมให้เป็นพระโพธิสัตว์ได้ พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นก็จะประทานคำพยากรณ์ให้ และหลังจากได้รับคำพยากรณ์แล้ว เขาจึงจะสามารถบรรลุพระโพธิญาณได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตกาล

ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัยเรื่องนี้ คือ สมควรจะมีการทำวิจัยเรื่องเทวบุตรมารในคัมภีร์พุทธศาสนาพหุภาษา

ภาควิชา ภาษาตะวันออก
สาขาวิชา บาลี-สันสกฤต
ปีการศึกษา 2533

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

VICHIT KAWCHINDA : DEVAPUTTAMĀRA IN THE PALI TEXTS OF THERAVĀDA
BUDDHISM. THESIS ADVISORS : ASSOC. PROF. SAKSRI YAMNADDA, Ph.D.,
Assist. PROF. THANIT CHAKARATPONGSA, 101 PP.

The purpose of the thesis is to conduct a study and make an analysis of the life and role of Mara (the Tempter) in the Pali Canon of the Theravada Buddhism (the Southern School of Buddhism) and the conditions which are required of him for his chance of attaining the enlightenment.

It is found in the study that Mara belongs to a class of divine beings residing in Paranimmitavasavatti Devaloka (the sixth heaven of which Paranimmita reigns as king). He is characterised by strong jealousy and absence of good will towards others. He thus always prevents others from performing good deeds. He in particular harassed the Buddha from the time of his renunciation of the world and adopting ascetic practice, up to the time of the Buddha's Parinirvana (the final release from the cycle of rebirths).

His most prominent role in this case was when he led the army of demons to drive away Prince Siddhattha from his seat under the Bodhi tree, a feat which symbolizes the eternal struggle between Dhamma (virtue) and Adhamma (evil), in the same time demonstrating that virtue prevails over evil.

It is possible, however, that Mara could attain Buddhahood in the future, only if he could completely give up the Wrong View, and while being born a normal and un-deformed human being, he had to make a determination to attain enlightenment. He then had to build up a strenuous effort towards this goal until a Buddha would acknowledge his Right View and his store of merits as being sufficient for becoming a Bodhisattva. That Buddha would then utter a prophecy for his future attainment. After the formal prophecy of that Buddha, Mara could then proceed along the path to attain enlightenment in the first place and become finally a Buddha in the future.

It is suggested that a similar study of the Role of Mara in Mahayana Buddhism be undertaken to complement the present study.

ภาควิชา ภาษานิตยวันออก.....
สาขาวิชา บาลี-สันสกฤต.....
ปีการศึกษา 2533.....

ลายมือชื่อนิตย
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาช่วย
.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาจากคณาจารย์ภาควิชาภาษา
ตะวันออก สาขาวิชาภาษาบาลี-สันสกฤต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่าน
พร้อมด้วยท่านอื่น ๆ ซึ่งผู้วิจัยขออนุญาตกล่าวนามไว้ ณ ที่นี้ด้วยความสำนึกในพระคุณ

อาจารย์ที่ผู้วิจัยต้องกราบขอบพระคุณเป็นที่สุด คือ รองศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี
แย้มนาคดา ซึ่งเป็นผู้มีส่วนช่วยเหลือเป็นอย่างมาก กล่าวคือ นอกจากท่านได้ประสิทธิ์ประสาท
ความรู้เกี่ยวกับภารตวิทยาแล้ว ยังได้กรุณารับเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ โดยได้สละเวลาตรวจ
แก้ข้อบกพร่องอย่างละเอียด ตลอดจนเกล้านวนภาษาไทยให้สละสลวย จนกระทั่งงานวิจัยสำเร็จ
ลุล่วงไปด้วยดี

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ฐานิสร์ ชำครัตพงษ์ หัวหน้าภาควิชาภาษา-
ตะวันออก ที่ได้กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม และได้สละเวลาให้คำแนะนำตรวจ
แก้สำนวนภาษา และเอาใจใส่ความก้าวหน้าของวิทยานิพนธ์ ให้ความสะดวกในด้านต่าง ๆ เป็น
อย่างดียิ่ง

ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุล รองศาสตราจารย์ ดร. สุภาพรรณ
ณ บางช้าง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศนีย์ สิ้นสกุล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปราณี พ้าพานิช
ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ และถามถึงความก้าวหน้าของวิทยานิพนธ์ด้วยความห่วงใย

ขอขอบคุณ คุณบรรจบ บรรณรุจิ ที่ให้แนวคิดเกี่ยวกับโครงเรื่องวิทยานิพนธ์ แนะนำ
เรื่องตำรา เอกสาร และแหล่งศึกษาค้นคว้า

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณฉันทนา แก้วจินดา ศรีภรรยาที่คอยช่วยเหลือ และเป็น
กำลังใจ และคุณพิพัฒนา คู่จันทพรต ศึกษานิเทศก์เทศบาลเมืองชัยนาท ผู้เป็นกัลยาณมิตรที่คอย
เอาใจช่วย จนวิทยานิพนธ์สำเร็จ

บทคัดย่อภาษาไทย	
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	
กิตติกรรมประกาศ	

บทที่

1. บทนำ	1
ความเป็นมาของปัญหา	1
วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย	3
วิธีดำเนินการวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	4
2. มาร	5
ความหมายของมาร	5
ความเป็นมาของมาร	9
ประเภทของมาร	13
ความหมายของเทวบุตรมารในพระไตรปิฎก	21
ความหมายของเทวบุตรมารในคัมภีร์อรรถกถา	25
ความหมายของเทวบุตรมารในคัมภีร์ฎีกา	28
3. ประวัติของเทวบุตรมารที่มีชื่อเสียง	30
พญาทูลี่มาร	30
พญาสวัตตีมาร	31
- กำเนิดพญาสวัตตีมาร	31
- การปรากฏตัวของพญาสวัตตีมาร	32
- อติศชาติของพญาสวัตตีมาร	37
- นามต่าง ๆ ของพญามารและความหมายของนามนั้น ๆ ..	39

- อิตามาร	42
- ที่อยู่ของมาร	45
- ไพโรพลของพญามาร	47
- ลักษณะของไพโรพล	47
- พาหนะของพญามาร	50
พญาวสวัตตีมารกับการตรัสรู้เป็นพระพุทธธรรมสามมีพุทธเจ้า	53
คุณธรรมที่จะทำให้เป็นพระพุทธเจ้า	54
4. บทบาทของเทวบุตรมาร	58
บทบาทที่ปรากฏในแง่เป็นอุปสรรคขัดขวาง	58
บทบาทที่มีส่วนเกื้อหนุนให้พุทธศาสนามีความเด่นชัดยิ่งขึ้น	59
1. บทบาทในแง่เสริมบารมีของพระพุทธเจ้า	59
2. บทบาทที่มีส่วนทำให้พุทธศาสนามีความมั่นคง	61
ในแง่ที่มีส่วนสร้างเหตุการณ์ต่าง ๆ	63
1. เหตุการณ์เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า	63
2. ความเกี่ยวข้องกับภิกษุ	64
3. ความเกี่ยวข้องกับภิกษุณี	65
4. ความเกี่ยวข้องกับอุบาสก	67
5. อิทธิพลความเชื่อเรื่องเทวบุตรมารที่มีต่อวัฒนธรรมไทย	69
ก. อิทธิพลที่ปรากฏในด้านศิลปกรรม	69
1. อิทธิพลในงานจิตรกรรม	96
2. อิทธิพลที่มีต่องานประติมากรรม	74
ข. อิทธิพลที่ปรากฏในด้านวรรณคดีไทย	75
6. สรุปและเสนอแนะ	82
บรรณานุกรม	84
ประวัติผู้เขียน	93